

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

З розвитком сучасного суспільства пріоритетним напрямком стає сприяння формуванню у молоді активної життєвої позиції. Проте, з сумом маємо зазначити, що внаслідок криз, що мають місце в економічному, політичному, культурному житті нашої держави, спостерігається негативний вплив їх на формування особистості.

Гострою проблемою є невміння виявляти власні бажання, свою позицію без агресії, толерантно до суспільства. В сучасному світі стрімко росте рівень підліткової злочинності. Причиною його є невідповідність молоді до умов сьогодення.

Ключові слова: агресія, агресивна поведінка, чинники агресії, прояви агресії.

With the development of modern society, promoting the formation of an active life position among young people is becoming a priority. However, we regret to note that the crises in the economic, political, and cultural life of our country have had a negative impact on the formation of personality.

An acute problem is the inability to express one's own desires and position without aggression and in a tolerant manner. In today's world, the level of juvenile delinquency is growing rapidly. The reason for this is the unpreparedness of young people for today's conditions.

Key words: aggression, aggressive behavior, factors of aggression, manifestations of aggression

Актуальність теми. Протягом останнього часу проблема агресії стала однією з найбільшпопулярних у світовій психології. Причинами того, що починають зростати різні відхилення в процесі особистісного розвитку поведінки молоді, слід визначити складну економічну ситуацію в країні, пропаганда насильницьких дій, поява та розвиток інтернет-залежності, розвиток кіноіндустрії, різноманітність підходів при вихованні у сім'ї. Особливу тривогу викликає факт стрімко зростаючої підліткової злочинності та збільшення кількості підлітків, що є схильними до агресивних форм поведінки. Агресивність по праву є однією з найактуальніших проблем в сучасній психології.

Метою публікації є дослідження соціально-психологічних чинників, що можуть стати причиною прояву агресії у особистості, факторів, які перешкоджають такому виявленню.

Аналіз наукових досліджень. Проблема агресивної поведінки особистості була у колі наукових інтересів вітчизняних і зарубіжних психологів на протязі тривалого часу. Теоретичні положення розглядаються в рамках таких підходів, як інстинктивістський (З.Фройдом, К.Лоренцом), біологічний (В.Гессом, Р.Джекобсом, С.Медніком, Д.Олдсом),

фрустраційний (Дж.Доллардом, Л.Дубом, Н.Міллером), когнітивний (Л.Берковіцем, Л.Ероном, Д.Зілманном, Л.Х'юсманном), соціальний (А.Бандурою, А.Бассом, Р.Бероном та Д.Річардсоном, Б.Крейхі). Для кожного з них характерна власне тлумачення терміну агресії.

Виклад основного матеріалу. Агресія є явищем, що може перетворюватись у різноманітні форми, та може мати вигляд відносно незначної дії (наприклад обзивання або штовхання) серйозної (типу ударів та побиття) чи найсерйознішої (таких як поранення, стрілянина або вбивство). Той факт, що прояв агресії може відбуватись у вигляді різних форм, іноді може ускладнити визначення того, чи мала місце агресія.

Загальна модель агресії є широко використовуваною, інтегративною та комплексною теоретичною основою для того, щоб зрозуміти людську агресію – підкреслює, що сильний (інтерактивний) вплив на агресивну поведінку відбувається за рахунок як персонологічних, так і ситуаційних змінних [2, с. 52].

Отже, класифікація будь-якого конкретного випадку агресивної поведінки можна відбуватись за підставою виміру, виходячи з того, наскільки на нього відбувається вплив особистісних факторів, факторів ситуації або обох.

До прикладів особистих факторів, що можуть сприяти підвищенню агресії, вважаємо за доцільне віднести риси характеру (властивість нарцисизму або схильності до ворожого ставлення, сприйняття та очікування), стать (для чоловіків, як правило, характерною є більша фізична агресія та вони є більше схильними до насильницької поведінки), переконання, ставлення (наприклад, особа позитивно ставиться до насильницьких дій взагалі або насильницьких дій відносно певної категорії осіб), цінності (наприклад, інколи особа цінує особисту честь та реагує на її порушення вчиненням насильства), довготривалі термінові цілі (наприклад, агресор бажає, щоб його боялись, або хоче матеріального збагачення будь-який в спосіб і сценарії (наприклад, коли особа вірить, що єдиною життєздатною відповіддю на удар є вчинення аналогічних дій). До ситуаційних факторів, якими підвищується вірогідність прояву агресії, відносяться агресивний сигнал (наприклад, коли особа озброєна або коли нещодавно мало місце насильство в засобах масової інформації щодо такої особи), провокативні дії (наприклад, вираження образи або штовхання), поява розчарування, болю та дискомфорту, зловживання алкогольними напоями та наркотичними речовинами, та існування стимулів (наприклад, великих грошей, соціального статусу).

Таким чином, агресію частіше за все визначають як поведінку, що здійснюється з метою завдання шкоди іншій особі, яка хоче уникнення такої шкоди.

Існують два основних типу прояву агресії: прямий (відкритий) і прихований. Відмінності між ними характеризуються намірами «агресора»: для першого випадку характерне те, що він не приховує свої наміри, для іншого – вчиняє спроби завдати удару таким чином, щоб це не виглядало як

бажання образити партнера по спілкуванню. Найбільший внесок до агресивної поведінки по праву вчиняється такими емоційними особливостями особистості, як мстивість і образливість, у меншій мірі — запальність. Для особистісних факторів характерно те, що вони відіграють провідну роль протягом ситуацій, що були змодельовані самими особами, ніж в тих ситуаціях, які були їм нав'язані. В цілому роль особистісних факторів є дуже суттєвою у багатьох моделях поведінки, в число яких входить агресія.

Інколи особа або тварина можуть передбачувано реагувати на появу певних подразників. Етологами такому явищу була дана назва інстинкту. Інстинкти поділяються на вроджені та успадковані.

Для інстинктивної теорії мотивації властивим є ствердження про те, що всі наші дії, думки та бажання біологічно зумовлюються або еволюційно запрограмовані через наші гени, і це виступає у якості джерела мотивації.

За точкою зору Зигмунда Фрейда (1856-1939) фокусування мотивації знаходиться у залежності від інстинктивних імпульсів, що виникають у свідомості та чинять тиск, який, як за аналогією із напругою, є незручним і як наслідок – мотивовану поведінку.

Р. М. Порчем з колегами досліджували дві великі групи близнюків, й за результатами експерименту зроблено висновок щодо високих показників успадкованості проблем агресивної поведінки.

Одним із головних факторів, що сприяє набуттю особистістю підвищеної агресивності доцільно вважати недоліки у сімейному вихованні, ситуації, коли особі доводиться спостерігати за моделями агресивної поведінки сторонніх осіб у реальному житті, в кінофільмах або екранах телевізорів, чи комп'ютерних іграх. Істотну роль при зародженні та формуванні готовності особи до агресивної поведінки, а також у її реалізації відіграють й ситуативні чинники, типу впливу кліматичних умов, температури навколишнього середовища, підвищеного шуму, значного скупчення людей, неприємного запаху та тісноти в приміщеннях, дискомфорту, зазіхання на особистий простір, ворожого соціального середовища, болю, виникнення стресової ситуації, очікування помсти за власні агресивні дії, вживання алкоголю, сексуальне збудження. У якості особистісних факторів, якими зумовлюється зростання рівню агресивності, доцільно розглядати наступні: виникнення підвищеної ворожості та подразливості, підвищений рівень тривожності та депресії, стан підвищеної емоційної реактивності, негативної афективності, перевищена самооцінка, існування певних особливостей мотиваційної сфери, низький рівень розвитку інтелекту, антисоціальна спрямованість особистості, заздрісність, схильність приписувати оточуючим агресивні наміри тощо[1, с. 198].

Серед факторів, що можуть бути перешкодою у прояві агресивності, виокремлюють: можливість бути покараним. а прояви агресивної поведінки, любов, виникнення дружніх стосунків, а також наявність таких особистісних якостей: поміркованості, толерантності, завбачливості, безконфліктності, високого самоконтролю. За результатами досліджень фахівців, можна

зробити висновки, що на розподіл ролей під час прояву агресії спостерігається наявність впливу: а) самооцінки власної поведінки в ситуаціях агресії; б) соціального прийняття або неприйняття (ролі); в) соціального статусу. Окрім того, було виявлено, що мають місце гендерні відмінності під час розподілу ролей в даних ситуаціях (для чоловіків більш характерним є прояв у ролі агресора, для них більш характерним є прояв агресивної поведінки фізичного типу, а для жінок – вербальна та соціальна). Найпоширеніший прояв агресивної поведінки – третирування оточуючих осіб. Головними рисами, що характеризують дане явище є його систематичність, регулярний характер прояву – на відміну від окремого агресивного вчинку.

Якщо говорити про фактори, що відіграють істотну роль протягом розвитку особистості, Ремшмідт зазначає, що структура особистості не визначається впливом генетичної та конституціональної основи і біологічної перебудови. Процес дозрівання вирішальним чином залежить від того, яким є оточуюче середовище, які є можливості потенцій розвитку перетворитися в дійсність. Певна роль відіграється родиною, соціальним станом та референтною групою (тобто групою, з якою особа порівнює себе) [4, с. 135].

Висновки. Як висновок, маємо зазначити, що агресивність є властивістю особистості, стійкою індивідуальною характеристикою, яка показує схильність конкретної особи до прояву агресії та тривоги; виникнення її відбувається в наслідок фрустрації значимих потреб (у першу чергу – соціальних); її розвиток відбувається під впливом тривожних ситуацій; складається як базальна агресія на ранніх етапах онтогенезу. Для підліткового віку агресивність характерна тим, що вона виступає у якості цілісної емоційної властивості суб'єкта, що характеризується багатозначністю факторів детермінації, різноманіттям і неоднозначністю внутрішніх зв'язків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрєєв Ю. С. Теоретичні передумови прояву та попередження агресивної поведінки серед дітей та підлітків / Ю. С. Андрєєв // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2012. – № 19. – С. 196-204
2. Балакірева О.М. Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді :
3. Монографія / [О.М. Балакірева, Н.О. Рингач, Р. Я. Левін та ін.] ; за ред. О.М.Балакіревої. – К. : УІСД ім. О. Яременка, 2007. – 128 с
4. Смалько Ф.В. Сучасні аспекти вивчення поведінкової та вербальної агресії / Ф.В. Смалько, В.М. Ямницький // Психологія: реальність і перспективи. – 2014. – № 3. – С. 135-138
5. Федух І.С. Психологічні особливості проявів агресивності в ранньому юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» /С. Федух. – К., 2007.

Науковий керівник кандидатка психологічних наук Чиньона І.І.